

Syyttäjälaitos

Lausunto

1 (8)

18.11.2021

Dnro 140/61/21

Oikeusministeriö
kirjaamo.om@gov.fi

Lausunto, dnro 140/61/21, 22.11.2021

Oikeusministeriön lausuntopyyntö 22.10.2021 VN/1984/2019

Asia

Oikeusministeriö on pyytänyt seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistusta koskevaan luonnokseen hallituksen esitykseksi (HE-luonnos versio 22.10.2021) lausuntoa Syyttäjälaitokselta.

Syyttäjälaitoksen lausunto

1 Yleistä

Seksuaalirikoksia koskevien säännösten muutostarve käy ilmi esitysluonnoksesta. Luonnoksessa esitetyt säännösmuutokset ovat perusteltuja. Esitys on kokonaisuutena kannatettava. Esityksen keskeisiin perusratkaisuihin ei ole huomautettavaa.

Erytisesti on hyvä, että esitettävät säännökset muodostavat nyt ymmärrettävän ja loogisen kokonaisuuden.

Luonnoksessa esitettyihin yksittäisiin säännöksiin tulee jäämään hankalaakin tulkinnanvaraisuutta, kun tosielämän osin arvostuksenvaraisia ja näytöltään

kiistanalaisia tapahtumia aletaan sovittamaan säännöksiin tahallisuusvaatimus huomioiden. Asian luonne huomioiden tämä tulkinnanvaraisuus ei kuitenkaan liene vältettävissä. Joka tapauksessa on hyvä havaita, että näyttökysymysten ohella esimerkiksi juuri tahallisuuskysymykset tulevat edelleen olemaan keskeinen riidan aihe seksuaalirikoksia koskevissa rikosprosesseissa, kun arvioidaan sitä, onko epäilty voinut perustellusti ymmärtää aidon suostumustilanteen olevan käsillä. Edelleen myös tekijän ikätietoisuus on kysymys, joka tahallisuusvaatimus huomioiden säilyy hankalana näyttökysymyksenä. Näin on huolimatta siitä, että esitettävien säännösten perusteluissa on pyritty antamaan tulkinta-apua näihin kysymyksiin.

Yksittäisissä rikosasioissa tehtävät ratkaisut tullevat siten perustumaan usein hyvinkin tapauskohtaiseen harkintaan. Tämä edellyttää seksuaalirikoksia käsitteleviltä syyttäjiltä ja muilta virkamiehiltä erityistä perehtyneisyyttä näihin asioihin. Aivan erityisesti tämä perehtyneisyysvaatimus korostuu lapsia koskevissa asioissa.

2 Yksittäiset huomiot

Esitysluonnoksen muodostama säännöskokonaisuus on siis hyvä ja kannatettava. Seuraavassa esitetään joitain kommentteja yksittäisiin kohtiin esityksestä.

2.1 ”Muu näihin rinnastettava syy”

Raiskausrikoksessa sukupuoliyhteyden vapaaehtoisuuden poistava esitetty lain 20 luvun 1 §:n 2 momentin 3 kohdan mukainen ”muu näihin rinnastettava syy” on tunnusmerkistötekijänä avoin. Tämän kaltaiselle avoimelle tunnusmerkistötekijälle on tarvetta, eikä sitä voida pitää laillisuusperiaatteen vastaisena, kun se kuitenkin ankkuroituu säännöksessä mainittuihin muihin rinnastettaviin seikkoihin (syihin).

Olisi tarpeellista, että tulevan hallituksen esityksen perusteluissa käsiteltäisiin laajemmin sitä, millaisiin konkreettisiin tilanteisiin kyseinen säännös soveltuu. On

mahdollista ja jossain määrin oletettavaa, että laillisuusperiaatetta painottavat tuomioistuimet omassa ratkaisukäytännössään tulevat tulkitsemaan näin avointa säännöstä hyvin suppeasti siten, että sen soveltuminen pitkälti rajoittuu niihin tilanteisiin, jotka vastaavat lain esitöissä esitettyjä konkreettisia ja nimenomaisia esimerkkejä.

2.2 Ampuma- ja teräaseet sekä hengenvaaralliset välineet

Esitysluonnoksessa terä- ja ampuma-aseen sekä muun hengenvaarallisen esineen käyttö on poistettu nimenomaisena mainintana kvalifiointiperusteena.

Sinänsä esitöistä käy selvästi ilmi, ettei tällä muutoksella ole tarkoitettu lieventää lakia, vaan on katsottu, että tällaisten esineiden käyttö tarkoittaa sellaisenaan uhkausta käyttää uhria vastaan vakavaa henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa. Kysymys on siis teknisluontoisesta muutosehdotuksesta ja se on sellaisenaan hyväksyttävä.

Jossain määrin esitetty säännös uudessa kirjoitusasussaan mahdollisesti antaa enemmän tukea puolustautua väitteellä, että veitsi tai muu vastaava esine oli tilanteessa vain mukana, eikä sen käytöllä ole varsinaisesti uhria uhattu. Uhrinäkökulmasta tarvetta olisi ennemminkin sille, että itse rikos ja sen kvalifiointiperuste täyttyisi jo lähtökohtaisesti pelkästään tällaisen esineen olemassaololla (näkyvillä olo tai muutoin uhrin tiedossa) tilanteessa, jossa esineen haltija pyrkii sukupuoliyhteyteen ilman vastapuolen suostumusta. Tässä mielessä olemassa oleva säännös on mahdollisesti uhrimyönteisempi kuin nyt esitettävä, koska voimassa olevan säännöksen sanamuodossa itsessään ei ole korostettu aseella tehtävää konkreettista uhkausta, vaan vain jonkinlaista käyttöä. Käytännössä toki kysymyksessä lienee sama asia.

Joka tapauksessa veitsen tai muun vastaavan esineen avulla tehtävältä uhkaukselta ei tule edellyttää konkreettisuutta, vaan ylipäätään tällaisen esineen näkyvä olemassaolo tilanteessa jo itsessään käsittää uhrin näkökulmasta peiteltyyn uhkauksen

vakavasta häneen kohdistettavasta väkivallasta. Asiaa olisi syytä korostaa tulevassa hallituksen esityksessä.

2.3 Aikuisten seksuaalisuhteet 16–17 vuotiaisiin

Esitettävän lain 20 luvun 5 §:n 1 momentin 2) -kohdan mukainen seksuaaliseen hyväksikäyttöön syylistyminen edellyttää, että 16–17-vuotias nuori olisi omaan ikätasoonsa nähden tavanomaista kehittymättömämpi käyttämään seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan. Tämä käy itse säännöstä selkeämmin ilmi sen perustelutekstistä.

Tällainen nuoren kypsymättömyyden selvittäminen ja toteennäyttäminen on yksittäistapauksessa ylipäätään hyvin hankalaa tai usein peräti mahdotonta. Käytännössä säännöksen soveltaminen tullee jäämään hyvin vähäiseksi.

On myös hyvä havaita, minkä menettelyn säännös sallii. Esitetyn säännöksen mukaan on sallittua, että 16-vuotiasta nuorta huomattavasti vanhemmat henkilöt (esimerkiksi useita kymmeniä vuosia vanhemmat) ovat sukupuoliyhteydessä nuoren kanssa tai saavat nuoren ryhtymään monenlaisiin seksuaalisiin tekoihin silloinkin, kun nuorella on osapuolten ikäeron vuoksi olennaisesti heikompi kyky päättää seksuaalisesta itsemääräämisoikeudestaan - kunhan nuori itse on kuitenkin ikätasoisensa mukaisesti kehittynyt. Säännös sinällään on looginen suojaikäraja huomioiden.

Perustellusti voi kuitenkin kysyä, ovatko nuoret heti suojaikärajan saavutettuaan riittävän kokeneita päättämään ryhtymisestään kaikenlaiseen vanhempien henkilöiden ehdottamaan seksuaaliseen kanssakäymiseen. Nuorilla lienee kuitenkin aina tässä vaiheessa menossa kasvamis- ja kehittymisvaihe, mukaan lukien seksuaalisuus. Aikuisen tarpeet voivat taas olla nuorelle tässä kehitysvaiheessa melko äärimmäinen kokemus. Tässä kohdin esitystä voisi vielä harkita ainakin sen edellytyksen poistoa, että uhrin olisi oltava ikätasoonsa nähden kypsymätön, jotta

seksuaalinen hyväksikäyttö voisi tulla kysymykseen. Nuori lapsi voi tarvita suojaa myös niissä tilanteissa, joissa epäsuhta seksuaalisen itsemääräämisoikeuden käytöstä johtuu jo pelkästä ikäerosta.

2.4 Määritelmä

Esitettävän lain 20 luvun 23 §:n mukaisen määritelmän mukaan sukupuoliyhteydellä tarkoitettaisiin myös toisen sukuelimen tai peräaukon koskettelua sukuelimellä tai suulla.

Säännöksen kirjoitustapa sen alkuosa huomioiden saattaa ohjata ajattelemaan, että säännöksessä edellytettäisiin sitä, että nimenomaan rikoksen tekijä koskettelisi uhrin peräaukkoa tai uhrin sukuelintä suulla. Säännöksellä ei liene kuitenkaan tarkoitettu poissulkea sitä, että sukupuoliyhteydestä on kysymys myös silloin, kun rikoksen tekijä ilman uhrin suostumusta saa uhrin koskettelemaan omalla suullaan rikoksen tekijän sukuelintä tai peräaukkoa. Mahdollisen epäselvyyden välttämiseksi tämän voisi nimenomaisesti todeta ainakin esityksen perusteluissa.

Tulisi myös harkita, onko joissain tilanteissa sukupuoliyhteytenä pidettävä seksuaalista tunkeutumista omaan kehoon.

Jo nykyään on tavanomaista, että internetin ja muiden tietoverkkojen avulla uhri, tyypillisesti siis lapsi, saadaan tekemään itselleen äärimmäisiäkin seksuaalisia tekoja, esimerkiksi laittamaan sisäänsä erilaisia esineitä. Tällaisessa tilanteessa kontrolli voi olla täysin tekijällä eli sillä, joka tietoverkon yli käskee uhria. Ellei jo nyt, niin jo lähitulevaisuudessa tällainen verkon välityksellä tapahtuva kehoon tunkeutuminen voinee tapahtua esimerkiksi toisen ohjailemilla esineillä. Kybertodellisuuden sovellukset myös muutoin tuovat uhrin ja tekijän todentuntuisesti yhä lähemmäksi toisiaan, vaikka reaali maailmassa he saattavatkin olla eri puolella maailmaa.

Tällainen tietoverkon yli tapahtuva menettely muistuttaa läheisesti välillistä tekemistä, mutta ei mahdollisesti ole sitä kuitenkaan, koska sukupuoliyhteyden määritelmä ei täyty omaan kehoon tunkeutumisella.

Sukupuoliyhteyden määritelmän voisi jo nyt säätää sellaiseksi, että se vastaa tähän osin jo tapahtuneeseen kehitykseen ja kestää myös aikaa. Tulisi harkita, voisiko sukupuoliyhteyden määritelmän laajentaa kattamaan myös ne tilanteet, joissa itsenäiseen seksuaaliseen päätöksentekoon kykenemättömän henkilön saadaan itse tunkeutumaan seksuaalisesti omaan kehoonsa toisen henkilön ohjatessa tilannetta sanoin, käskyin tai muulla tavoin. Kysymys olisi tällöin siis raiskausrikoksesta eikä lievemmästä tekotavasta.

2.5 Syyteoikeus

Esimerkiksi paritukseen (ilmoitusten tekeminen nettisivuille) tai lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämiseen voi liittyä kysymys syyteoikeudesta.

Sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain 24 §:n mukaan syytteen nostamisesta julkaistun viestin sisältöön perustuvassa virallisen syytteen alaisessa rikoksesta päättää valtakunnansyyttäjä. Säännös kattaa esimerkiksi internetin tai sosiaalisen median välityksellä tapahtuvat rikokset, joissa levitetään lasten hyväksikäyttömateriaalia tai mahdollisesti yleisöön verrattava ihmisryhmä seuraa internetissä lapsen raiskausta tai muuta hyväksikäyttöä. Lienee aivan selvää, ettei sananvapauden käyttämisellä ole tarkoitettu suojata seksuaalirikosten tekemistä, eli näihin rikoksiin ei liity varsinaisille sananvapausasioille tyypillistä perus- ja ihmisoikeusharkintaa.

Koska rikoslain 20 luku on nyt uudistuksen kohteena, tässä samassa yhteydessä voisi täsmentää syyteoikeusjärjestelyitä tältä osin. Luvun loppuun voisi säätää säännöksen siitä, että syytteen nostamisesta julkaistun viestin sisältöön perustuvasta virallisen syytteen alaisesta rikoksesta voi sananvapauslain estämättä päättää muukin

virallinen syyttäjä kuin valtakunnansyyttäjä silloin, kun kysymys on tämän luvun mukaisesta rikoksesta. Vastaavan lisäyksen voisi tehdä rikoslain 25 luvun loppuun koskien ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa. Nämä rikokset täyttyvät paritukseen nähden ensisijaisesti, ja siten näissäkin yleinen tekotapa on, että tekijä laatii nettisivustoille ilmoituksia ihmiskaupan uhrien tarjoamista seksuaalipalveluista.

2.6 Muuta

Esityksessä RL 17 luvun 18 §:n mukainen rikosnimike, sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen, jäisi sellaisenaan voimaan. Tämän lisäksi tunnusmerkistöön jäisi maininta teon sukupuolisiveellisyttä loukkaavasta luonnehdinnasta. Kun esityksessä (s. 62) on päädytty muutoin luopumaan termistä ”sukupuolisiveellisyttä loukkaava”, olisi luontevaa tehdä vastaava tarkennus rikosnimikkeeseen ja tunnusmerkistöön tässä yhteydessä tämän jäljelle jäävän säännöksenkin osalta.

2.7 Taloudelliset vaikutukset

Esityksen taloudellisia vaikutuksia on hankala arvioida täsmällisesti. Tunnusmerkistöihin, määritelmäsäännöksiin ja rangaistusasteikkoihin tulee merkittäviä muutoksia. Tämä yhdistettynä pitkiin vanhentumisaikeihin ja tekojen pitkiin kestoihin erityisesti lapsiin kohdistuvissa rikoksissa vaikuttaa syyttäjien työmääriin ja edellyttää erikoistumista. Ei riitä, että hallitsee voimassa olevan lain, vaan on hallittava hyvin myös kulloinkin voimassa olleet lain säännökset vuosien takaa tekohetkestä tuomitsemishetkeen.

Seksuaalirikosten määrät ovat muutoinkin kasvussa. Syyttäjätöiminnan näkökulmasta ei ole olennaista, johtuuko kasvu ilmoitusherkkyydestä vai rikosten määrän todellisesta kasvusta. Kaikki rikosasiat on joka tapauksessa hoidettava.

Syyttäjälaitos

Lausunto

8 (8)

18.11.2021

Dnro 140/61/21

Esityksessä on arvioitu, että raiskausrikosten määrä voisi kasvaa 50 prosentilla säännösten voimaantuloa seuraavina vuosina. Esityksessä on hyvin pyritty selvittämään juttumäärän kasvun taloudelliset vaikutukset. Tässä yhteydessä on todettava, että ennakoitu työmäärän lisääntyminen on niin suurta, ettei Syyttäjälaitos siitä selviä hyvin ilman lisäresursseja.

Raija Toiviainen
Valtakunnansyyttäjä

Mikko Männikkö
Valtionsyyttäjä

Asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi tarkistaa valtakunnansyyttäjän toimiston kirjaamosta.

Yhteystiedot

Syyttäjälaitos, valtakunnansyyttäjän toimisto
Lintulahdenkuja 4, 00530 Helsinki
Puhelin 029 56 20800, faksi 029 56 20888
valtakunnansyyttaja.syyttaja@oikeus.fi